

Натаниел Хоторн
Амбициозният гост

Една септемврийска вечер семейството се бе събрало около огнището, където бяха струпали много съчки – плавеи от планински потоци, сухи борови шишарки и трески от огромни дървета, срутили се в пропастта. Огънят прашеше нагоре към комина и осветяваше стаята с ярките си пламъци. Лицата на майката и бащата излъчваха тиха радост. Децата се смееха. Най-голямата дъщеря бе олицетворение на Седемнадесетгодишното щастие, а старата ѝ баба, свила се на най-топлото местенце с плетка в ръце, олицетворение на Щастието на старини. Те бяха открили разковничето на душевното спокойствие в най-пустото място на цяла Нова Англия. Семейството се бе заселило в дефилето на Белите възвишения – там през цялата година духаше пронизващ вятър, безмилостно студен през зимата, изливащ върху къщурката целия си неукротим бяс, преди да се спусне към долината на Сако. Те обитаваха студено и опасно място – над главите им се извисяваше планина, така стръмна, че по склоновете ѝ често громоляха камънаци и ги стряскаха посред нощ.

Щерката тъкмо им бе разказала една най-обикновена смешка, развеселила всички, когато вятърът се втурна през дефилето, сякаш се поспря около къщурката, издавайки печални стонове, от което вратата заскърца, и отмина надолу към долината. За миг всички се натъжиха, макар че нямаше нищо необичайно в звука. Но семейството отново се оживи, когато дочу, че резето се вдига от ръката на пътник – неговите стъпки бяха заглушени от страхотния вятър, възвестил пристигането му, заридан при влизането му и отдалечил се със стонове от прага.

Макар че живееше в уединение, тези хора всеки ден влизаха в досег със света. Романтичният проход в дефилето е голяма артерия, по която – между Мейн от една страна и Зелените планини и бреговете на свети Лорънс от друга – непрекъснато пулсира топлата кръв на вътрешната търговия. Дилижансът винаги спираше пред прага на къщурката. Странникът, придружаван единствено от пътната си тояжка, се позастояваше тук, за да размени някоя и друга дума, та самотата да не го угнети напълно, преди да е преминал през планинския прорез или да е достигнал първата къща в долината. Човекът, отправил се на пазар в Портланд, разпрягаше тук конете си за през нощта. И ако се случеше ерген, лягаше си цял час по-късно, а на сбогуване можеше да си открадне целувка от планинското девойче. Това бе една от тези обикновени странноприемници, където пътникът плаща само за храна и легло, а получава неизмеримо ценното неподправено гостоприемство. И затова, когато между външната и вътрешната врата отекнаха стъпките, всички до един –

бабата, децата и останалите – се изправиха на крака, като че щяха да посрещнат някого, който се числи към семейството и съдбата му е свързана с тяхната.

На вратата се появи млад човек. Отначало лицето му изразяваше угрижеността, дори униинето на странника, пътувал по пуст усвоен път сам посреднощ, но то веднага светна, щом долови гостоприемната топлина при посрещането. Той усети как сърцето му се отваря за всички тях – като се почне от старата жена, която му избърса стола с престилката си, та се стигне до детенцето, протегнало ръчички към него. Един единствен поглед и една усмивка създадоха усещане за невинна близост между непознатия и най-голямата щерка.

– Ах, тъкмо от огън имам нужда – възкликна той, – особено ако е заобиколен от приятни хора като вас. Съвсем съм премръзнал, понеже дефилето е също като отвор на огромно духало – ужасна струя биеше в лицето ми из целия път от Бартлет.

– Значи към Вермонт си се отправил – рече стопанинът на къщата, като му помагаше да свали малката раница от гърба си.

– Да, за Бърлингтън и още по-нататък – отвърна младият човек. – Възнамерявах да отседна в странноприемницата на Итън Крофорд тази нощ, но пеша не можеш да стигнеш далеч по такъв път. Няма значение, защото, когато зърнах хубавия огън и засмените ви лица, се почувствувах като че сте го запалили специално за мен и очаквате пристигането ми. Така че ще седна сред вас, сякаш съм у дома си.

Чистосърдечният пътник тъкмо бе притеглил стола си към огнището, когато отвън се чу нещо, наподобяващо тежки стъпки, спускащи се по стръмния склон на планината, като че някой прибяга с големи бързи крачки и така отскочи при минаването си покрай къщурката, че стигна чак до отсрещната пропаст. Цялото семейство притаи дъх, понеже разпозна звука, а гостът инстинктивно направи същото.

– Старата планина ни замерва с камък от страх да не я забравим – промълви стопанинът, като дойде на себе си. – Тя понякога поклаща глава и се заканва да се срути, но ние сме откоleshни съседи и общо взето добре се погаждаме.

За всеки случай имаме сигурно убежище наблизко, ако тя наистина стори това.

Сега да си представим, че пътникът е приключил вечерята си от мечо месо и поради вродената си непринуденост бързо е влязъл в приятелски отношения с всички от семейството, така че вече разговарят така свободно помежду си, сякаш гостът е израснал с тях в планината. Той бе

горд, но благ по характер – надменен и сдържан сред богатите и високопоставените, но винаги готов да прекрачи прага на скромните къщурки и да се държи като син или брат край огнището на бедните хорица. Сред обитателите на дефилето той намери топлота и отзивчивост, дълбоката интелигентност на Нова Англия и покълналата там поетичност, естествено предала се на хората от планинските хребети и бездни и от самото им романтично опасно жилище. Той бе пътувал сам-самин надлъж и шир. Всъщност целият му живот представляваше самотен път, защото поради, възвишената си затвореност се бе държал настрана от тези, които биха могли да го окръжават. А семейството, макар така сърдечно и гостоприемно, също осъзнаваше своята собствена, вътрешна сплотеност и изолираност от околния свят – домашният кръг трябва да бъде свято място, където не може да проникне външен човек. Но тази вечер някакво интуитивно чувство накара изтънчения и образован младеж да излее душата си пред простодушните планинци, а те от своя страна усетиха, че трябва да му отговорят със същата непринуденост и доверие. Така и трябваше да бъде. Нима общата съдба не сближава повече от родствена-та връзка?

Тайната на младежа бе, че живееше с голяма и възвишена амбиция. Той бе приел, че животът му ще мине незабелязано, но не и че ще бъде забравен след смъртта си. Силният копнеж бе прераснал в надежда, а надеждата, дълго подхранвана, се бе превърнала в увереност, че макар и сега да се движи в неизвестност, целият му път ще бъде озарен от славата, та дори и да не е приживе. Но когато потомците се вгледат в мрака, обгръщащ сега настоящето му, те ще видят сиянието на стъпките му, затъмняващи с блясъка си преходната дребна слава, и ще признаят, че един гениален човек е изминал разстоянието чак от люлката до гроба, без да бъде забелязан.

– Засага – каза високо пътникът с пламнали бузи и грейнали от въодушевление очи, – засага не съм направил още нищо. Ако утре например изчезна от този свят, никой няма да знае нещо повече за мен от вас – един младеж, с неизвестно име, пристигнал по здрач от долината на Сако, излял душата си пред вас вечерта, преминал дефилето по видело и повече никой не го видял. Няма да се намери човек, който да попита: „Кой бе той? Закъде се отправи този странник?“ Но аз няма да умра, докато не постигна предопределеното от съдбата. След това нека да идва Смъртта. Аз ще съм си издигнал вече паметник.

Поради непрестанно бликащата неподправеност, струяща и обгръщаща отвлечения блян, семейството можа да проумее чувствата на

младия човек, макар те да бяха твърде различни от техните. Младежът бързо долови как абсурдно прозвучаха думите му и се изчерви, че се остави тъй да се разпали.

– Ти ми се смееш – каза той също през смях, като хвана ръката на най-голямата дъщеря. – Смяташ, че амбицията ми е кажи-речи тъй нелепа, както ако се замразя на върха на Уошингтън, само и само да могат да ме видят хората отдолу. Действително, това би било достоен пиедестал за една човешка статуя.

– По-добре е да стоим край огъня – отвърна момичето като се изчерви, – да ни е приятно и да сме щастливи, макар и никога да не мисли за нас.

– Допускам – рече баща ѝ, след като поразмисли, – че има нещо вярно в думите на младия човек. Ако бях с подобна нагласа, сигурно бих изпитвал съвсем същото. Странно, жено, как от неговите приказки в главата ми се въртят неща, които никога няма да се случат.

– А може и да се случат – забеляза жената. – Нима човек знае как ще живее, когато остане вдовец?

– Не, не – извика той, като отхвърли идеята с мек укор. – Твоята смърт, Естер, аз винаги свързвам с моята. Но ми се ще да имаме хубава ферма в Бартлет, Лилтън или някое друго градче в подножието на Белите възвишения, но не там, където могат да се срутят над главите ни. Бих искал да се погаждам добре със съседите си, да ме наричат „скуайър“ и да ме изпращат в местното съдилище за някоя и друга съдебна сесия, защото един обикновен честен човек може да свърши работа не по-зле от адвокат. А когато стана старец, а ти – старица, да не бъдем разделени за дълго време – аз ще издъхна щастлив в леглото, заобиколен от разплаканите ви лица. Не ми е нужна мраморна надгробна плоча, а най-обикновена – с името и възрастта ми, с църковен стих и нещо, което да показва на хората, че съм живял честно и съм умрял по християнски.

– Виждате ли – възкликна пътникът, – вродено ни е да копнеем за паметник, независимо дали е обикновен, или мраморен, дали е гранитна колона, или ярък спомен в сърцето на човечеството.

– Тази вечер сме в особено състояние – рече жената с насълзени очи. – Казват, че когато човешкият мозък блуждае по този начин, това е някаква поличба. Чуйте децата!

И те се заслушаха. По-малките деца бяха сложени да спят в другата стая, като вратата бе оставена отворена, така че можеше да се чуе как те разговарят оживено помежду си. Всички до едно, сякаш заразени от приказките край огнището, в надпревара си разказваха безумни желани

и детски планове за това какво ще правят, когато пораснат. Накрая едно момченце, вместо да се обърне към братчетата и сестричетата си, извика майка си.

– Знаеш ли какво желая, мамо – извика то. – Искам още сега ти, татко, баба, всички ние, а също и пътникът, да тръгнем и да отидем да си пийнем вода от коритото на Флум.

Никой не се съдържа да не се изсмее на прищявката на детето да напусне топлото си креватче и да накара всички да станат от хубавия огън, за да отидат до коритото на Флум – един ручей навътре в дефилето, спускащ се към пропастта. Момченцето едва бе изрекло желанието си, когато по пътя затрополи каруца и спря за малко пред вратата, В нея като че имаше двама-трима души, които развеселяваха душата си като пееха високо в хор и откъслеци от песента отекваха сред скалите, а пеещите се чудеха дали да продължат пътя си, или да отседнат тук за през нощта.

– Татко – каза момчето, – викат те по име. Добрият човек обаче се съмняваше дали наистина го бяха повикали и не искаше да проявява алчност, за печалба като кани хората да стават редовни посетители на къщата му. Затова и не изтича към вратата. Камшикът отново изплющя и пътуващите потънаха в дефилето, като продължаваха да се смеят и да пеят, а недрата на планината мрачно връщаха ехото на песните и шегите им.

– Ето, мамо – отново извика момчето, – те можеха да ни закарат до Флум.

Всички пак се засмяха на настойчивия детски каприз за нощна разходка. Внезапно душата на девойката леко помръкна. Тя се взря тъжно в огъня и си пое дъх, сякаш въздъхна. Въздишката се чу, въпреки опита ѝ да я потисне. От това момичето се стресна и изчерви, огледа набързо насядалите наоколо, като че бяха надзърнали в сърцето ѝ. Пътникът я попита за какво мисли.

– За нищо – отвърна тя и се наведе да скрие усмивката си. – За миг се почувствувах самотна.

– О, винаги съм притежавал дарбата да чета душите на хората – рече той полушеговито. – Да разкрия ли тайната ти? Защото знам какво значи това, когато младо девойче потръпва до топлото огнище и се оплавка от самота в скута на майка си. Да изразя ли тези чувства с думи?

– Това вече няма да бъдат момински чувства, щом могат да се изразят с думи – отвърна планинската нимфа през смях, като отбягваше погледа му.

Те си размениха тези думи помежду си. Навярно в сърцата им пусна кън любовта, така чиста, че вероятно би могла да разцъфне в рая, след като не можеше да поникне на земята. Жените благоговейт пред изтънчена възвишеност като на младежа. А гордата, устремена, но благородна душа най-често се привлича от естественост като тази на девойката. Докато си шепнеха тихо и той наблюдаваше светлата тъга, леките сенки, плахите копнежи на девичата природа, вятърът в дефилето задуха по-силно и страшно. Това приличаше, както каза пътникът, надарен с въображение, на хорова песен, изпълнявана от духовете на урагана, които отдавна, по време на индианците, обитавали тези планини и превърнали върховете и пазвите им в свято място. От пътя се дочуха ридания, като че минаваше погребална процесия. За да прогони мрака, семейството хвърли борови клонове в огъня, сухите иглички запрашиха, пламъкът се издигна и огря още веднъж спокойната скромна картина на щастие. Светлината трептеше около тях ласкаво и милваше всичките. Виждаха се малките детски личици, надничачи от леглото, силната фигура на бащата, уморената, загрижена майка, интелигентният младеж, разцъфващото момиче и добрата старица, продължаваша да плете в най-топлото кътче. Възрастната жена вдигна поглед от плетката, като пръстите ѝ продължаваха да се движат, и на свой ред се обади.

– И старите хора си имат своите приумици – каза тя, – както и младите. Вие говорите за желанията и намеренията си и така скачате от едно нещо на друго, че размърдахте и моя мозък. Какво може да желае една стара жена, когато ѝ остават само две-три крачки до гроба? Деца мои, ще се измъчвам денонощно, докато не ви кажа.

– Какво има, мамо? – в един глас извикаха мъжът и жената.

Тогава старата жена с тайнствен вид, който накара всички да се примъкнат по-близо до огъня, съобщи, че си е приготвила дрехи за ковчега отпреди няколко години – тънък ленен саван, шапчица, украсена с муселинена дантела и всичко останало, много по-fino от дрехите, носила от деня на сватбата насам. Но тази вечер, кой знае защо, тя си спомнила за едно старо поверие. В младежките ѝ години често се разправяло, че ако нещо в облеклото на мъртвеца не е наред, дори наборът да е смачкан или шапчицата – изкривена, в гроба под буците пръст мъртвецът ще се опита да протегне скованите си ръце, за да го оправи. Самата мисъл за подобно нещо я плашела.

– Не говори така, бабо! – каза момичето и потръпна.

– Ето какво – продължи старата жена със странна настойчивост, макар че се усмихваше на собствените си шуротии. – Искам някой от вас,

мои деца – когато облечете и поставите майка си в ковчега – искам някой от вас да сложи огледало пред лицето ми. Кой знае, аз може и да се погледна да видя дали всичко е наред.

– Всички ние, стари и млади, мислим за своите гробове и паметници – промълви непознатият младеж. – Чудя се как ли се чувствуват моряците, когато корабът потъва и те, неизвестни и безславни, трябва да бъдат погребани заедно в океана – една огромна и безименна гробница.

За миг ужасната заръка на старата жена така погълна съзнанието на всички, че чак когато звукът навън, в нощта, нарастващ като тътена на ураган, стана силен, кънтящ и страхотен, обречената шепа хора го усети. Цялата къща и всичко вътре се залюля. Земните пластове се разтресоха, сякаш този страшен звук бе последният тръбен зов. Млади и стари размениха ужасени погледи и се вкамениха за миг, бледи, уплашени, безмълвни, загубили способността да се движат. После един и същи вик се изтръгна едновременно от устата им:

– Срутване! Срутване!

Неописуемият ужас на катастрофата може само да бъде загатнат с най-прости думи, но не и обрисуван. Жертвите се втурнаха навън от къщурката, за да потърсят спасение там, където според тях бе по-сигурно – в опасенията си от подобно бедствие те бяха издигнали някаква преграда. Уви! Те напуснаха сигурното си убежище и без да знаят, затичаха към самата разрушителна стихия. Надолу се свлече целият склон на планината като водопад от камъни. Точно преди да стигне къщата, огромният поток се раздели на две – там не се счупи дори и прозорец, но местността наоколо бе затрупана, шосето – задръстено и всичко, изпречило се по страхотния път – унищожено. Много преди тътенът от огромното срутване да заглъхне сред планината, смъртната агония бе преминала и те почиваха в мир. Телата им не бяха намерени.

Следващата сутрин от комина на къщурката се видя тънка струйка дим, отправен към планината. Вътре огънят продължаваше да мъждука в огнището, а столовете стояха в кръг наоколо, като че обитателите само бяха излезли да видят разрушенията от срутването и веднага щяха да се върнат, за да благодарят на бога, че са се спасили като по чудо. От всеки един бе останала по някоя вещ, която бе облята със сълзи от познатите на семейството и така те бяха оплакани поотделно. Кой не е чувал името им? Историята се разказва надлъж и шир и завинаги ще остане легендата на тези планини. Съдбата им е възпята от поети.

Съществуваха обстоятелства, които караха някои да предполагат, че през тази ужасна нощ в къщичката е имало гост, също сполетян от

участта на стопаните. Други пък твърдяха, че нямало достатъчно доказателства за подобно предположение. Горко на възвишения младеж, копнял за земно безсмъртие. Името и личността му бяха напълно неизвестни, произходът му, начинът му на живот, намеренията му оставаха неразрешима загадка, дори смъртта и съществуването му се поставяха под съмнение. В предсмъртния миг чия агония е била най-страшна?

КРАЙ

© Весела Кацарова, превод от английски

Nathaniel Hawthorne

Източник: <http://dubina.dir.bg>

Сканиране и обработка: Сергей Дубина, 15 юли 2003 г.
Книжното тяло е любезно предоставено от Галина Янакиева

Публикация:

Натаниъл Хоторн, ГОЛЯМОТО КАМЕННО ЛИЦЕ
РАЗКАЗИ

Преведе от английски ВЕСЕЛА КАЦАРОВА

Съставител НАТАЛИЯ КЛИСУРСКА

Художник КОСТАДИНКА МИЛАДИНОВА

Редактор ОГНЯНА ИВАНОВА

Художествен редактор ВЕНЕЛИН ВЪЛКАНОВ

Технически редактор ПЕТЪР БАЛАВЕСОВ

Коректор АЛБЕНА НИКОЛАЕВА

АМЕРИКАНСКА. ПЪРВО ИЗДАНИЕ. ИЗДАТЕЛСКИ НОМЕР 800. ДАДЕНА ЗА
НАБОР 10. I. 1983 г. ПОДПИСАНА ЗА ПЕЧАТ 12. II. 1983 г. ИЗЛЯЗЛА ОТ ПЕЧАТ
25. V. 1983 г. ФОРМАТ 1/16/60/90. ПЕЧАТНИ КОЛИ 17. ИЗДАТЕЛСКИ КОЛИ 17.
УСЛОВНО ИЗДАТЕЛСКИ КОЛИ 15.71.

ЦЕНА 1.34 лв.

ИЗДАТЕЛСТВО „ОТЕЧЕСТВО“, СОФИЯ „Г. ДИМИТРОВ“. КЛОН ЛОЗЕНЕЦ, БУЛ.
„Г. ТРАЙКОВ“ 2а

THE portable hawthorne
viking press, new york 1969
hawtornes short stories
vintange book's, new york 1946

Съдържание:

Предговор от Наталия Клисурска

Голямото каменно лице

Творецът на прекрасното

Дъщерята на Рапачини

Злочестината на господин Хъгинботъм

Егоизъм или змия в гърдите

Експериментът на доктор Хейдигър

Белегът

Беловласия покровител

Моят роднина майор Молино

Кроткото момче

Амбициозният гост

Мантията на лейди Елеанор

Големия гранат

Пророчески портрети

Сестрите-години

Итън Бранд

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2407>]